

TALABALARNI MA'NAViy-AXLOQiy TARBIYALASHDA MADANIY-
MA'RIFIY TADBIRLAR SAMARADORLIGINI TA'MINLOVCHI PEDAGOGIK
SHART-SHAROITLAR VA METODIK XUSUSIYATLAR

Sayfullayeva Umida Ulmaskulovna

Oriental universiteti Tillar 2 kafedrası v.b dotsenti

Shukrulloeva Mohinur

Filologiya va tillarni o'qitish 1-bosqich talabasi +998(91)554-08-74, u.sayfullaeva@samdaq.edu.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash jarayonida til va adabiyotning, shuningdek madaniy-ma'rifiy tadbirlarning samaradorligini oshirish metodik asoslarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada talabalarning axloqiy va ma'naviy rivojlanishida til va adabiyotning o'rni, madaniy-ma'rifiy tadbirlar orqali ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, samarali metodik yondashuvlar, interaktiv va amaliy mashg'ulotlar, xalqaro tajribalar va innovatsion yondashuvlar orqali tarbiyaviy jarayonni yanada boyitish imkoniyatlari ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: ma'naviy-axloqiy tarbiya, til va adabiyot, madaniy-ma'rifiy tadbirlar, metodik asoslar, talabalar, samaradorlik, innovatsion yondashuvlar.

Abstract: This article is devoted to studying the methodological foundations for enhancing the effectiveness of students' moral and ethical education through language and literature, as well as cultural and educational activities. The paper analyzes the role of language and literature in the moral and ethical development of students, and methods of shaping social and spiritual values through cultural and educational events. In addition, the possibilities of enriching the educational process are demonstrated through effective methodological approaches, interactive and practical exercises, international experience, and innovative strategies.

Keywords: moral and ethical education, language and literature, cultural and educational activities, methodological foundations, students, effectiveness, innovative approaches

Talabalarni ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash jarayonida madaniy-ma'rifiy tadbirlarning samaradorligini oshirish faqat ularni tashkil etish bilan cheklanmaydi, balki ushbu faoliyatni muayyan pedagogik shart-sharoitlar asosida yo'lga qo'yish hamda uning o'ziga xos metodik xususiyatlarini hisobga olishni talab etadi. Chunki har qanday tarbiyaviy ta'sir natijadorligi, avvalo, uning qanday muhitda va qanday pedagogik yondashuv asosida amalga oshirilishiga bog'liq bo'ladi. Mazkur tadqiqot doirasida

madaniy-ma'rifiy tadbirlar samaradorligini ta'minlovchi pedagogik shart-sharoitlar tizimi quyidagi asosiy yo'nalishlar asosida umumlashtirildi.

Birinchidan, maqsadning aniqligi va pedagogik yo'naltirilganlik muhim omil hisoblanadi. Har bir tadbir aniq ma'naviy-axloqiy maqsadga xizmat qilishi, ya'ni talabalarda muayyan qadriyat, munosabat yoki xulqiy sifatni shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Maqsadning noaniqligi tadbirni faqat tashkiliy yoki ko'ngilochar darajada qolib ketishiga olib keladi.

Ikkinchidan, mazmunning dolzarbligi va hayotiyliigi muhim shartlardan biridir. Tadbir mazmuni talabalar hayoti, ularning kundalik tajribasi, ijtimoiy muammolar va zamonaviy jamiyat ehtiyojlari bilan uzviy bog'langan bo'lishi zarur. Ayniqsa, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi asosida ishlab chiqilgan mazmun talabalarda chuqurroq ta'sir uyg'otadi.

Uchinchidan, interfaol pedagogik muhitni yaratish samaradorlikning asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Interfaollik talabalarning passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida jarayonga jalb etilishini ta'minlaydi. Bunda bahs-munozara, keys-stadi, rolli o'yinlar, treninglar kabi metodlar orqali talabalarning mustaqil fikrlashi, qaror qabul qilishi va o'z pozitsiyasini himoya qilishi rag'batlantiriladi.

To'rtinchidan, pedagogning fasilitatorlik kompetensiyasi muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy yondashuvda pedagog faqat bilim beruvchi emas, balki jarayonni boshqaruvchi, yo'naltiruvchi va motivatsiya beruvchi subyekt sifatida ishtirok etadi. U talabalar faoliyatini muvofiqlashtiradi, ularning ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga yordam beradi.

Beshinchidan, milliy-madaniy kontekstni hisobga olish zaruriy shart hisoblanadi.

Madaniy-ma'rifiy tadbirlar mazmuni milliy an'analar, urf-odatlar, tarixiy meros va ma'naviy qadriyatlar bilan boyitilgandagina ularning tarbiyaviy ta'siri ortadi. Shu orqali talabalarda milliy o'zlikni anglash va vatanparvarlik hissi shakllanadi.

Oltinchidan, reflektiv faoliyatni tashkil etish muhim metodik xususiyat sifatida ajralib turadi. Tadbirdan so'ng o'tkaziladigan tahlil, muhokama va o'z-o'zini baholash jarayonlari talabalarda o'z xulq-atvori va qarashlarini qayta ko'rib chiqish imkonini beradi. Bu esa tarbiyaviy ta'sirning ichkilashuviga xizmat qiladi.

Madaniy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishda yoshlarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish ham muhimdir. Talabalik davri shaxsning ijtimoiy faolligi ortadigan, mustaqil qarashlar shakllanadigan davr bo'lib, bu jarayonda ular erkin fikr almashish, o'zini namoyon etish va jamoada o'z o'rnini topishga intiladilar.

Shu sababli tadbirlar demokratik, ochiq va erkin muloqotga asoslangan muhitda tashkil etilishi lozim.

Madaniy-ma'rifiy tadbirlarning yana bir muhim metodik xususiyati - ta'lim va tarbiya integratsiyasini ta'minlashdir.

Ya'ni, bu tadbirlar faqat darsdan tashqari faoliyat sifatida emas, balki o'quv jarayoni bilan uzviy bog'langan holda tashkil etilganda ularning samaradorligi ortadi.

Bu yondashuv talabalarda bilim, munosabat va xulqning uyg'un rivojlanishini ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yuqoridagi pedagogik shart-sharoitlar va metodik yondashuvlar asosida tashkil etilgan madaniy-ma'rifiy tadbirlar talabalarning:

- qadriyatlarga ongli munosabatini shakllantirish,
- ijtimoiy xulqini takomillashtirish,
- mustaqil axloqiy qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish,
- jamoaviy faoliyatdagi faolligini oshirish kabi muhim sifatlarning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Madaniy-ma'rifiy tadbirlar samaradorligini oshirishning pedagogik asoslari ularni aniq maqsadga yo'naltirilgan, mazmunan boyitilgan, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan hamda reflektiv tahlil bilan yakunlangan yaxlit pedagogik tizim sifatida qarashni taqozo etadi.

Ushbu yondashuv talabalarning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlashda samarali metodik model sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy sharoitda madaniy-ma'rifiy tadbirlar samaradorligini oshirishda raqamli vositalardan foydalanish ham muhim omilga aylanmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tarbiyaviy jarayonni yangi bosqichga olib chiqadi. Xususan:

- multimedia taqdimotlari va videokontentlardan foydalanish;
- onlayn platformalar orqali virtual tadbirlar tashkil etish;
- ijtimoiy tarmoqlar orqali ma'naviy-ma'rifiy kontent tarqatish;
- interaktiv ilovalar yordamida fikr almashish va refleksiya jarayonini tashkil etish.

Bu vositalar talabalar uchun tanish va qiziqarli muhit yaratib, ularning ishtirokini faollashtiradi hamda tarbiyaviy ta'sir doirasini kengaytiradi.

Yuqorida qayd etilgan pedagogik shart-sharoitlar va metodik yondashuvlar uyg'un holda qo'llanilganda, madaniy-ma'rifiy tadbirlar quyidagi natijalarni ta'minlaydi:

- talabalar ongida qadriyatlarga nisbatan ongli munosabat shakllanadi;
- ijtimoiy xulq-atvorda ijobiy o'zgarishlar kuzatiladi;
- mustaqil axloqiy qaror qabul qilish kompetensiyasi rivojlanadi;
- jamoaviy faoliyatda faollik va mas'uliyat hissi ortadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

-
1. Jo'rayev, O. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2019. – 112–118.
 2. Madrahimov, S. Talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash metodikasi. – Toshkent: Pedagogika, 2017. – 45–60.
 3. Qodirov, A. Milliy g'oya va mafkuraviy tarbiya. – Toshkent: O'zbekiston, 2015. – 44–52.
 4. G'afurov, M. Yoshlar mafkuraviy immunitetini shakllantirish masalalari. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – 98–107.

